

DOI <http://dx.doi.org/10.18524/2312-6809.2018.26.129467>

УДК 821.111–3.09 Барнс

У ПОШУКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ВІЗІЯ ДЖ. БАРНСА

Олена Анненкова, д-р філол. наук, проф.

*Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
aes.kyiv@gmail.com*

У статті аналізується роман Дж. Барнса «Англія, Англія» в аспекті проблематизації та художньої репрезентації питання національної та індивідуальної ідентичності; увиразнюються причини звернення письменника до проблеми національної ідентичності та підкреслюється оригінальність її авторської інтерпретації крізь метафору «вигадування традиції»; простежується взаємопов'язаність концептів національної ідентичності і колективної та індивідуальної пам'яті, історії і пам'яті, ідентичності й автентичності; акцентується гуманістична природа художньої рефлексії англійського письменника.

Ключові слова: пам'ять, спогади, історія, ідентичність, автентичність, симулякр.

Національна ідентичність і пов'язані з нею концепти пам'яті та історії є, вочевидь, актуальним проблемним полем сучасного літературознавства, генерованим численними художніми практиками сучасних письменників. Ситуація, яка склалась принаймні в британській сучасній літературі, засвідчує, що на зміну великим метанаративам минулого, що викликали велику недовіру, прийшли інші значущі наративи, такі як індивідуальна і колективна пам'ять, національна та особистісна ідентичність, національна культурна спадщина, та вони вже прочитуються як метанаративи сучасної постпостмодерністської епохи. Якщо ще в роботі Дж. Ньюмена «The Rise of English Nationalism: A Cultural History, 1740–1830» 1987 року йшлося про недостатність уваги до названих концептів з боку академічної спільноти, то вже у праці дослідниці Р. Мітчел «Picturing the Past: English History in Text and Image, 1830–1870» 2000 року йдеться про значне зростання інтересу до них англійських інтелектуалів [12]. Пояснюється це соціально-культурними наслідками подальшої глобалізації сучасного світу, за якої відчуття розпорошеності традицій, недостовірності знання про історичне минуле та «згасання колективної пам'яті» (П. Хаттон) призводить до усвідомлення необхідності віднайти індивідуальну та національну ідентичність. Культурно-політичні процеси в Сполученому Королів-

стві Великої Британії та Північної Ірландії, яке в культурному сенсі, за влучною метафорою Т. Михед, є «амальгамою соціальних, етнічних і національних ідентичностей, що претендують на окремішність і прагнуть визнання й самовизначення» [4, с. 15], продукують увагу британських гуманітаріїв до ситуації у країні. Проблеми національної ідентичності, національної пам'яті та історії, національних традицій та спадщини стали визначним трендом («a significant trend») (V. Nynning) сучасної британської художньої літератури, на що вказують романи «Деніел Мартін» Дж. Фаулза, «Англійська музика» П. Акройда, «Альбїонський триптих» Е. Сінклера, «Вотерленд» Г. Свіфта та багато інших, але серед цих імен особливо відзначимо Дж. Барнса, який у своїй і художній, і публіцистичній творчості демонструє постійну та серйозну інтенцію до осмислення того, що називають «англійськістю». Дослідженню цієї проблеми у творчості письменника присвячена достатня кількість праць вітчизняних (Т. Михед, О. Бойніцька, Л. Мірошниченко, І. Дробіт, Г. Стовба) та зарубіжних (В. Нюннінг, В. Гігнері, М. Мозлі, Д. Хед, В. Фанк, Л. Хабібулліна, О. Горбунова, О. Царьова та інші) дослідників, тим не менш багатогранна складність художнього світу англійського прозаїка провокує дослідницьку думку, та у межах нашої статті зосередимось на специфіці розуміння та художньої репрезентації національної ідентичності та пов'язаних з нею категорій у романі Дж. Барнса «Англія, Англія».

Дж. Барнса на його батьківщині часто атестують як письменника, який добре знає і високо цінує французьку культуру, тоді як у Франції його вважають втіленням всього дійсно англійського, додаючи водночас, що він є «найбільш французьким з англійських гумористів» [цит. за: 7]. Таке «серединне» положення Барнса, який постійно буквально, в повсякденному житті, та фігурально, у своїй творчості, перетинає Ла-Манш в обидва боки, сприяє об'єктивності його погляду як на свою, так і на чужу країну, позбавляє ілюзій, додає його голосу тієї виваженої іронічності, що дозволяє говорити йому про власну батьківщину відверті та проникливі речі, які англійцями можуть прочитуватися як застереги щодо майбутніх ризиків розвитку їхньої культури та історії, а іноземцями сприйматися як відкриття британської суті.

Більшість творів Барнса є ризомним утворенням, що випромінює клубки смислів, які обертаються навколо ключових проблем, перманентно присутніх у прозі письменника. Будучи взаємопов'язаними, мандруючи з одного тексту в інший, вони утворюють оригінальний

барнсівський авторефлексійний метатекст, складові концепти та топи якого виступають центральними або периферійними в межах певного твору. Так, проєкції проблеми національної та особистісної ідентичності, колективної та індивідуальної пам'яті знаходимо і в «Папузі Флобера», і в «Історії світу у 101/2 главах», і в «Нема чого боятися», і в «Метроленді» та інших творах, але у згущеному вигляді вони постають у збірці оповідань «По той бік Ла-Маншу» (1996), де осмислюються крізь призму франко-англійських культурно-історичних стосунків, у публіцистичних нарисах «Листи з Лондона» (1995), в яких письменник, погодившись на пропозицію головного редактора «TheNewYorker», виступив у ролі «шпигуна в Англії» і перетворився на «безпристрасного спостерігача» британського способу духовно-культурного і політичного життя останніх десятиліть ХХ століття. А роман «Англія, Англія» (1998) став художньою концентрацією рефлексій Барнса над питаннями ідентичності нації, якими він вирішив поділитися зі своїми співвітчизниками і не тільки, маніфестувавши, що «Англія, Англія» є «повіданням моїй країні на межі тисячоліть» («England, England is a letter to my own country at the turn of the millennium») [10, с. 60]. За словами самого Барнса, у цьому творі він фокусується на тому, що можна назвати «вигадуванням традиції» («the invention of tradition»), захопившись за допомогою художньої «вищої вигадки» розгорнуттям цієї метафори в контексті відомої тези Е. Ренана про те, що неправильне розуміння історії є частиною становлення нації («getting it's history wrong is part of becoming a nation») [11], та, перефразовуючи самого Барнса, намагаючись знайти відповідь на питання «як схопити ідентичність?». Випробовуючи на міцність національну історичну пам'ять, національне минуле та культурну спадщину, послідовно руйнуючи стереотипи національної свідомості та деміфологізуючи важливі сигніфікати «англійськості», Барнс фіксує кризовий стан сучасного світу, який не може віднайти ані свою справжню історію, ані свою ідентичність. Однак невловимість минулого через недостатність фактів та недовіру до них, хиткість і вразливість спогадів та ілюзорність пам'яті свідчать не лише про руйнування універсальних основ існування людини, а й увиразнюють необхідність віднайти втрачену національну та індивідуальну ідентичність та знайти в цьому сфальшованому світі неможливе — справжність.

Барнс, вдаючись до інтелектуального експерименту, пропонує власний шлях пошуку справжнього обличчя країни та людини у ро-

мані, який фундується на важливих для художнього світу письменника засадах та живиться архетипними образами «англійського», що їх він одночасно і реконструює, і деконструює, і піддає сумнівам, і шукає у них сенс (й у цьому, як видається, полягає унікальність авторського почерку). Барнс на самому початку роману розгортає перед читачами красномовну картину дитячого захоплення головної героїні твору Марти Кокрейн, яка багато часу проводила за складанням карти-пазла «Графства Англії», однак часто вона виявляла, що якогось одного шматочка, тобто якогось одного графства не вистачає. Та як Марта марно намагалась знайти цю частину загального малюнка, так само вона протягом свого життя безуспішно прагнула віднайти свою втрачену в уривках невлених і приблизних спогадів індивідуальність. Ця метафора пошуку себе розгортається в аналогію віднайдення національної ідентичності цілою країною, яка також загубилась у розмитих спогадах про своє історичне минуле. Так Барнс переконує, що історія життя людини корелюється з історією існування країни, і так само, як людина не може з точністю відтворити спогади про власне минуле, що могли б надати їй сил для самоусвідомлення свого місця у світі, так і країна, забуваючи свою історію, перестає відчувати власну унікальність, втрачаючи себе. В романі колективна та індивідуальна пам'ять виявляються міцно взаємопов'язаними, взаємозалежними і такими, що живлять одна одну, та в розумінні природи цих складних переплетінь письменник прямо перегукується із сучасними авторитетними концепціями пам'яті видатного філософа і соціолога М. Хальбвакса та історика культури Я. Ассмана, які висунули думку про існування двох різновидів пам'яті: пам'яті колективної, історичної, «пам'яті нації» (М. Хальбвакс), що формує культурну ідентичність, та пам'яті внутрішньої, індивідуальної, котра є «живою пам'яттю покоління» (Я. Ассман) та обумовлена простором особистісного життєвого досвіду та породженими ним смислами.

Барнс показує, що складності у встановленні індивідуальної ідентичності виникають тому, що людина не може повноцінно відтворити своє минуле через хибність і вразливість меморіальних процесів. Будь-які спогади постають даремними спробами пригадати те, що залишилось у минулому, адже крізь нашарування теперішніх вражень і емоцій та різноманітних контекстів сьогодення спогади виявляються «спогадом про спогад про спогад» («a memory of a memory»), «низкою дзеркал, які відображаються одне в одному» [1]. Марта не може з точ-

ністю пригадати кольори, якими позначались окремі графства Англії, вона з плином часу не може впевнено сказати, чи то її батько забрав фрагмент загального пазла, чи то вона сама його загубила, але її скептичний розум підказує, що вірити в точність спогадів немає причин. Адже вона пригадує, як зробила з Ланкашира Корнуолл, і ця перша змонтована неправда стала її першим спогадом, який постійно нагадував їй, що та легкість, з якою вона закрила порожнечу в загальній головоломці та замінила графства, здатна поширюватися і на людські спогади: вони так само просто і невинно можуть підмінитися, пристосовуючись до поточного моменту. Історія з дубовим листочком, який приніс у будинок батько на своєму взутті, красномовно підтверджує умотивованість недовіри Марти до спогадів про минуле: підібравши дубовий листок і сховавши його на згадку про тата, вона в дитинстві повірила, що той обов'язково повернеться, якщо вона збереже листочок, але через багато років Марта змогла лише пригадати, що, напевно, зберегла його з конкретною метою, але з якою саме і що то був за день, вона не знала. Нагадування не спрацювало, двічі «підклавши їй свиню»: стара Марта «втратила юнацьку систему цінностей», а юна Марта «не змогла передбачити старечу систему цінностей» [1]. Протягом твору головна героїня намагається відшукати можливість повернути собі відчуття повноти буття, вона прагне пригадати своє минуле, усвідомлюючи, що так зможе схопити свою втрачену ідентичність, адже, як зауважив сам Барнс, «пам'ять — це ідентичність <...> те, що ти пам'ятаєш, визначає те, хто ти є; коли ти забуваєш своє життя, ти перестаєш існувати, навіть до своєї смерті» [2], тому що «особистість — це спогади...» [2], однак саме в достовірності власних спогадів Марта сильно сумнівається. Таке сприйняття природи спогадів належить постнекласичній епосі, увиразнюючи її психоемоційну відмінність від епохи модерністської: спогади у творчості М. Пруста, І. Буніна, В. Набокова, хоча і мали різне підґрунтя та прояви, але вони повертали втрачений час і минуле, відновлюючи ідентичність та цілісність особистості.

Спогади минулого Мартою ототожнюються з пригадуваннями власної історії Англією: «так згадує свою історію будь-яка країна» [1]. Барнс переконливо доводить даремність зусиль відновити справжність історичних подій, адже «що сталося з правдою, не зафіксовано» («what happened to the truth is not recorded») [3] та взагалі, що таке «Історія? Чіткий, поліокулярний відеозапис дійсності? <...> Історичні

матеріали про другу половину XIII століття — це не прозорий потік, у який ми могли увійти насвистуючи» [1]. Письменник стверджує, що вивчення історії в школі, механічне заучування дат та пов'язаних із ними історичних подій, вкладених у шкільні римованки, нав'язування усталеного погляду на національне минуле не є гарантією непохитності національного почуття, а зіткнення з іншими версіями і поглядами на історію рідної країни перетворюються на болісний процес усвідомлення хиткості як індивідуальної, так і національної ідентичності. Так, варто пригадати, що Марта зі шкільних років уявляла собі Френсіса Дрейка як справжнього англійського героя, «джентльмена», але її іспанська подруга атестувала його як пірата, і згодом вже доросла Марта міркувала: «Втрата віри людиною і втрата віри нацією, хіба це великою мірою не одне й те саме» [1].

Проблематична достовірність фактів, ілюзорність та приблизність знань про минуле країни і навіть обтяженість історією сприяють тому, що зухвалий задум сера Джека Пітмена стає успішним і затребуваним. Діло з розвинутим чуттям швидких і вірних грошей, з неясним минулим і сумнівною репутацією, охоплений чудернацькими забаганками, спрямованими на задоволення потреб виключно матеріального гатунку, сер Пітмен, викупивши у британського уряду острів Вайт, робить з нього міні-копію Англії з усіма її необхідними національними атрибутами, створюючи там туристичний парк і музей культурно-історичних англійських традицій. Для нього минуле країни — лише напрочуд прибуткова річ. Та його шалений план підтримують і «консультант обраних» Джефрі Бетсон, який пропонує «продати наше минуле іншим країнам в якості їх майбутнього» [1], вбачаючи у цьому прекрасний товар, і француз-інтелектуал, котрий підводить під цю ідею добре пізнавану та актуальну, до речі, французьку ж концепцію симулякрів: «у наші дні ми віддаємо перевагу копії перед оригіналом» [1], пояснюючи це атавістичним страхом людини перед обличчям істини та власне історії.

Дійсно, сучасне людство схиляється до віри в реальність копії, відмежовуючись і швидко забуваючи про оригінал, але копія має бути «стовідсотковим натуральним продуктом», для чого команда Пітмена проводить опитування серед потенційних клієнтів щодо асоціацій, пов'язаних у них з Англією. Отримавши «п'ятдесят квінтесенцій «англійськості»», вона береться до роботи, і на острові Вайт відтворюються копії англійського пейзажу з англійським тваринним і рос-

линним світом, з блискавичною швидкістю з'являються Стоунхендж, англійські села, паби, королівський палац з королівською родиною, будинок Джейн Остін, сімейство Бронте, Біг-Бен, могили Шекспіра і принцеси Діани, Робін Гуд з його веселими друзями, Нелл Гвін та Шерлок Холмс, Аліса у Країні Чудес, команда «Манчестер-Юнайтед», навіть колекцію Національної галереї працівники потурбувались «вкрити патиною часу» [1], а печері Робіна Гуда в імітованому Шервудському лісі надали «автентичної щербатості» [1]. На острові, де не існує часу та знакові для Англії символи історії та сучасності хаотично перемішані, можна одночасно побачити і битву при Гастінгсі, і гру футбольної команди «Манчестер-Юнайтед», подивитися атракціон «Сніданок справжніх острів'ян» та композицію «Великі віхи англійської історії», поговорити з сером Джонсоном та скуштувати «Великий Англійський Сніданок» тощо. Здається, що Дж. Барнс нібито реалізує вдалу метафору Дж. Фаулза, який лаконічно передав у «Деніелі Мартіні» знайоме відчуття старіння і законсервованості англійської нації: «Англія — експонат у музеї».

В романі Барнса ці всі знакові для англійської культури речі виглядають як «місця пам'яті», про які сучасний історик П. Нора казав, що вони є символами нації, моментом національної історії. Втім, будучи не документами, а скоріше меморіальними «монументами», що містять у собі занадто багато, вони «дискваліфікують себе в якості автентичного свідoctва» [5]. Вони є відображенням сучасності свідомості, яка, селекціонуючи та архівуючи сліди минулого, переосмислює та інтерпретує їх у відповідності до запитів сьогодення. Британський історик К. Хілл про таку специфіку колективної пам'яті та соціальних практик, властиву постнекласичній епосі, влучно зауважив: «Ми сформовані нашим минулим, але з нашої вигідної позиції у теперішньому ми постійно надаємо новій формі тому минулому, яке формує нас» [цит. за: 6, с. 42]. Саме такі процеси продукують й уможливають «вигадування традиції» та історії країни: «побачити Англію такою, якою ви завжди себе її уявляли» [1], тобто очищеною, комфортною, безтурботною, але й водночас занадто спрощеною і вульгарною. Новостворена копія англійського способу життя продиктована та пристосована до потреб ринку, релевантна споживацькій свідомості схильного до легких та поверхневих вражень та задоволень, не виснаженого тягарем вибагливого інтелекту сучасного мандрівника-відпочивальника та розбавлена живою уявою колек-

тивного розуму команди Пітмена, який щедро оплачується вигадливим бізнесменом.

Письменник наполегливо оголює процес штучного конструювання національної ідентичності та хибності роботи пам'яті, акцентуючи його нарративну природу. Вигадувати історію та англійські артефакти неважко, адже ніхто не впевнений у достовірності минулого та не знає, коли почався відлік подій: «ніякого локалізованого у часі начала просто не існує» та «всі знають, на жаль, тільки те, що знають всі» [1], тобто в чистому залишку споживають лише змодельовану історію «Пітко». Через те фігура Робіна Гуда, незважаючи на те, що він вважається недоторканим «англійським первинним міфом», легко обростає сумнівними, але дуже пікантними деталями щодо його сексуальної орієнтації, навіть ім'я його починає звучати двозначно в блискавичній презентації офіційного історика проекту Пітменадоктора Макса, який віртуозно робить з Робіна «піонера руху за мультикультуралізм і соціальну рівність» [1]. І тут видається доречним навести паралель із добре відомою статтею Дж. Фаулза «Бути англійцем, а не британцем», який зауважив, що легенда про Робіна Гуда — «єдина національна легенда, яку знав кожен англієць і кожна англійка починаючи щонайменше з 1400» [8, с. 131]. Отже, якщо на початку 1960-х років можливість існування Робіна Гуда не ставилася під сумнів і навіть наводилась майже точна дата започаткування легенди про нього, яка живила сучасність, додаючи їй сенсу та впевненості, укоріненості у своєму минулому («Ми перенесли Англію у наші думки... але думки наші все ще спрямовані до лісу і допомагають нам<...>залишатися у найбільш англійській нашій суті Справедливими Розбійниками») [8, с. 132], то вже наприкінці ХХ століття Дж. Барнс вважає за можливе піддати сумніву священні для Англії символи її ідентичності, репрезентуючи різні версії легенди про англійського народного героя. І реконструйованими в романі постають й образ Нелл Гвін, позбавлений первинних уявлень про роль цієї особи в англійській історії, і образ доктора Семюела Джонсона, і неправдоподібна, але через те ще більш вдала історія жінки ХІХ століття, яка йшла з кошиком яєць на ринок та через сильний вітер ледве не розбилась, але її врятувала парасолька. Таким чином спрацьовує блискавична максима М. де Серто: «Минуле — це вигадка теперішнього» («the past is the fiction of the present») [цит. за: 13, с. 25], але під пером Барнса смисл її не є найкращим.

Творці штучної Англії керуються у своїх діях чітким усвідомленням комерційної доцільності та прибутковості проекту. Їхніми зусиллями Острів стає самодостатньою одиницею, проголошує про незалежність і вступ до Євросоюзу та перетворюється на туристичну Мекку, успіх якої врешті-решт затьмарює справжню Англію, яка, не витримуючи конкуренції, неухильно занепадає та виключається з числа успішних і розвинутих країн. Стара Англія знищила саму себе, тому що втратила свою історію, а відповідно (оскільки індивідуальність — це пам'ять, а пам'ять — це індивідуальність), цілковито втратила себе [1]. Перед спустошеною Старою Англією виникає проблема виживання та конструювання нових засад існування, і тут Барнс ставить не менш дискусійне питання: а чи можна відновити минуле, історію, традиції, культуру в їх автентичному вигляді, «чи спроможна нація повернути свої звичаї та життєвий шлях», «чи можна повернути простодушність? Або це все одно буде штучний продукт»?[1].

Остання частина роману з промовистою назвою «Англія», що сугестує повернення нації до історично-культурних першоджерел, насичена суперечливими тезами, риторичними питаннями та картинами, які, з одного боку, провіщають наслідки потенційно можливого виходу країни з Євросоюзу (розпад колись єдиної держави на окремі країни, які нарешті дочекались своєї незалежності, заборона англійцям пересуватися територією Євросоюзу та вести з ним торгівлю, патрулювання вод Ла-Маншу грецькими есмінцями, масовий виїзд колишніх біженців тощо) та водночас показують марність зусиль віднайти і повернути історію, виростаючи, за визначенням В. Фанка, до «дистопійної параболи» [9], а з іншого, вони позначені пасторально-елегією модальністю. Після того як Європа відмовилась допомагати Старій Англії, що руйнувалась зсередини, люди, які залишились, взялися до оновлення країни: вийшли з Євросоюзу, увели старий фунт, відкинули непотрібні зазіхання на військову міцність, політичний вплив та моральні переваги, а далі — ще більше: відмовились від досягнень зв'язку та залізничного сполучення, почали писати на папері пір'яними ручками, відновили радіопередачі та видобування вугілля. І хоча таке життя сприймалось великим світом як провінційне і напрочуд дике і дурнувате, але в самій Англії складались нові-старі принципи життя: запрацювали млини, каналами ходили баржі, які тягнули коні, на землю «повернулись первозданні пори року. Зерно знову виростало на сусідньому полі <...>; перша

картопля навесні була екзотичними ласощами ... наближення зими визначалось порчою яблук у коморі та зростаючим нахабством хижих тварин» [1]; пори року стали більш поважати, погоду почали вважати вищою та незбагненою силою, припинились промислові викиди, «пейзаж відмився від хімічних барв, кольори стали спокійнішими, світло — чистішим» [1], у лісах та луках «без перешкод плодилась усіляка живність» [1], а люди відродили сільські общини, дітей стали знову посилати у відроджені ліси за грибами і зрештою припинили розмірковувати над малокорисними питаннями загального характеру — і «це, можливо, означало, що країна нарешті вилікувалась від своєї нервової, псоріазоподібної рефлексії» [1].

Ця ідилічна картинка виглядає дуже привабливою, але Барнс швидко розбавляє її, змінюючи смислові акценти, переключаючи свою і читацьку увагу на внутрішні процеси, що відбувались на цій землі, та акцентуючи в такій спосіб безкінечну неоднозначність людського існування: в оновленій «старій» Англії складаються нові міфи, легенди та заново вигадані історії, що їх за гроші розповідає американець Джек Харріс всім зацікавленим журналістам та науковцям, закамфльованим під туристів. І саме байки Харріса користуються більшим попитом, ніж наближені до правди місцеві фольклорні перекази. Сільський вчитель Маллінне не здатний нічого протиставити вигадкам американця, усвідомлюючи, що і його старі книжки містять хоча і «зафіксовані у джерелах», але також несправжні історії [1]. Так, вони удвох розповідають придумані історії, селяни танцюють не власно англійський, а гібридний танок, діти, як колись Марта, завчують у школі сумнівні національні символи, офіційні представники общини відкидають задум створення сільського свята за зразком, зафіксованим у брошурі, що її зберегла Марта ще з часів своєї участі у справжній сільськогосподарській виставці, через її невідповідність поточним вимогам, і так все суспільство загалом знову творить нову ідентичність, яка виявляється штучною і несправжньою, адже «первісний, автентичний початок віднайти неможливо — все нове є ре-продукцією чи репрезентацією попереднього» [4, с. 18].

Життєва історія Марти підтверджує цей висновок. Героїня повернулася у Стару Англію на схилі років, вона теж змінилась, позбулась свого категоричного і цинічного погляду на життя, призвичаїлась до своєї самотності та почала думати про неминучий прихід смерті, безперечна реальність якої зазвичай унеможлиблює будь-які сумніви та недовіру,

і, напевно, можна припустити, що саме в цих своїх внутрішніх роздумах Марта максимально наближувалася до власної автентичності. Етапи її життя аналогічні до історії Англії: Марта не може встановити достовірність своїх спогадів, які мають допомогти їй відтворити своє справжнє обличчя, і Англія втратила свою історію, загубивши пам'ять про неї; Марта пройшла свій шлях від розумної дитини та самовпевненої, хоча й вразливої зрілої жінки до старої діви, як і Велика Британія, могутня та пихата, до Старої Англії, зневаженої та позбавленої свого славного минулого. Але як Марта, яка все життя прагнула віднайти свою загублену ідентичність, повернути батька і збудувати стосунки з чоловіками, засновані на невідомості, щирі почуттях, постійно наштовхувалась на їх нечесність та фальшивість і до кінця не змогла зрозуміти свою вибагливу та відверту вдачу, так і країна заплуталась у численних варіантах своєї вірогідної ідентичності.

Формуючи логікою тексту уявлення про ідентичність взагалі як недосяжну утопію, ставлячи під сумнів достовірність усталених англійських символів, підкреслюючи неможливість відтворення автентичної версії національної і навіть індивідуальної ідентичності та наполягаючи на об'єктивній «невизначеності буття» (Д. Затонський), Дж. Барнс все одно говорить із сучасними читачами мовою усталених гуманістичних цінностей та понять. Люди і країни переживають схожі фази та процеси у своєму розвитку, втрата віри в реальність нормальних підвалин життя дорівнює втраті сенсу свого існування, люди і нація, що не знають свого минулого та історії, приречені на блукання в бурхливому океані життя. Але смисл буття вони отримують тоді, коли мають твердий стрижень і поринають у широкі контексти реально існуючого життя, коли залишається віра в щось більш значуще, ніж проміжний стан сьогодення та власне «я», адже зазвичай будь-яка людина прагне істинності та серйозності, а не скороминущих розваг і вражень та матеріального інтересу, тяжіє до міцних і зрозумілих основ існування і світу справжнього, а не штучного та ефемерного. І Дж. Барнс пробує устами своєї героїні Марти пояснити смисл такого способу життя: «жити всерйоз — означає прославити чудо в його первозданному вигляді: повернутися до минулого, побачити його, вдихнути його запах»[1]. Саме такі роздуми насичують прозу письменника універсальними, гуманними рефлексіями, зайвий раз підкреслюючи багатогранність і філософську складність сучасного британського роману.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барнс Дж. Англия, Англия/ Дж. Барнс [Електронний ресурс]. — Режим доступу: readli.net/angliya-angliya/ Дата звернення: 20.01.2018
2. Барнс Дж. Нечего бояться / Дж. Барнс [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://predanie.ru/barns-dzhulian-patrik/book/203871-nechego-boyatsya/> Дата звернення: 20.01.2018
3. Барнс Дж. Попугай Флобера / Дж. Барнс [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://readli.net/popugay-flobera/> Дата звернення: 15.01.2018
4. Михед Т. В. Наративи культурного простору: постмодерністський варіант реконструкції національної ідентичності в романі Джуліана Барнса «Англія, Англія» / Т. В. Михед // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія: Філологічні науки. — 2011. — Кн. 1. — С. 15–19.
5. Подорога В. К философии архива [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://index.org.ru/journal/14/podорога1401.html> Дата звернення: 26.01.2018.
6. Репина Л. П. Культурная память и проблемы историописания (историографические заметки). Препринт WP6/2003/07. — М.: ГУ ВШЭ, 2003. — 44 с.
7. Тарасова Е., Табак М. и др. Феномен Джулиана Барнса. Круглый стол // Иностранная литература. — 2002. — № 7 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: magazines.russ.ru/inostran/2002/7/fenom.html. Дата звернення: 22.01.2018
8. Фаулз Дж. Быть англичанином, а не британцем / Джон Фаулз // Кротовые норы / пер. с англ. И. Бессмертной, И. Тогоевой. — М.: Махаон, 2002. — С. 125–138.
9. Funk W. The Literature of Reconstruction: Authentic Fiction in the New Millennium. — Bloomsbury Publishing, USA, 2015. — 224 p.
10. Guignery V. «History in question(s)»: an interview with Julian Barnes. — Edited by V. Guignery and R. Roberts. — Jackson: University Press of Mississippi, 2009. — 198 p.
11. Inventing England. Julian Barnes in Penelope Denning, an Interview about his novel England, England / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.irishtimes.com/.../inventing-england-1.190953>. Дата звернення: 24.01.2018.
12. Mitchell R. Picturing the Past: English History in Text and Image, 1830–1870. By Rosemary Mitchell. Oxford Historical Monographs. — Oxford: Oxford University Press, Clarendon Press, 2000. — 326 p.
13. Nunning V. The invention of cultural traditions: The construction and deconstruction of Englishness and authenticity in Julian Barnes' England, England / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.julianbarnes.com/resources/archive/nunning.pdf. Дата звернення: 27.01.2018

В ПОИСКАХ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ: ВИДЕНИЕ ДЖ. БАРНСА

Елена Анненкова, д-р филол. наук, проф.

Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова

В статье анализируется роман Дж. Барнса «Англия, Англия» в аспекте проблематизации и художественной репрезентации вопроса национальной и индивидуальной идентичности; определяются причины обращения писателя к проблеме национальной идентичности и подчеркивается оригинальность её авторской интерпретации через метафору «выдумывание традиции»; прослеживается взаимосвязанность национальной идентичности, коллективной и индивидуальной памяти, истории и памяти, идентичности и аутентичности; акцентируется гуманистическая природа художественной рефлексии английского писателя.

Ключевые слова: *память, воспоминания, история, идентичность, аутентичность, симулякр.*

IN THE SEARCHES FOR THE NATIONAL IDENTITY: VISION OF J. BARNES

Elena Annenkova, prof., DrSc (Philology)

National Pedagogical Dragomanov University

In this article J. Barnes's novel «England, England» is analyzed in the aspect of problematization and artistic representation of the individual and national identity question; the originality of author's interpretation of the identity problem through the metaphor «the invention of tradition» is emphasized; humanistic nature of English writer's artistic reflection is stressed.

National identity problems, national history and memory, national traditions and heritage became «a significant trend» of the modern British artistic literature, and J. Barnes's art is one of many bright proofs of this, because of the serious intention to understanding of what we call «Englishness» is demonstrated in his works.

Novel «England, England» (1988) is the concentration of author's reflections on the question about national identity. He decided to share these questions with his nationals and not only, proclaiming that «England, England is a letter to my own country at the turn of the millennium». Due to Barnes, he focuses on what can be called «the invention of tradition» in this novel, and he admires the idea of expanding of this metaphor in the context of E. Renan's thesis «getting its history wrong is part of becoming a nation». Testing the power of national historical memory and national past and heritage, consequently ruining national consciousness stereotypes and demythologizing important «Englishness» signifiers, Barnes points out the crisis state of the modern world, which is able to find neither its real history nor identity.

Metaphor, that was given in the beginning of the novel and that tells us about the attempt of the protagonist to find herself through memories of her own childhood, when she was doing puzzles with English counties, is the analogy to finding by country the national identity, which is also lost in the blurred reminiscences. This way Barnes con-

vinces, that the past of a human being is strongly correlated with country's existence history. In the novel individual and common memory are deeply interconnected together with each other.

Forming our imagination about identity as unreachable utopia by text's logic, the author also doubts about certainty commonly used «Englishness» signs, underlining impossibility of reproduction of authentic version of national or individual identity. Barnes insists on objective «uncertainty of being» (D. Zatonskij) and talks to readers with the help of steady humanistic values. Person and country live through the similar processes during their life, the loss of faith in reality of normal life basis equals to the loss of sense of being, people and nation, that do not know their history are doomed to wandering in the stormy life ocean. However, they find sense of being, if they have a strong rod and if they dive into wide contexts of truly existing life, when their faith in something more serious and meaningful is only one thing that is left, instead of intermediate modern state and personal 'ego'. Terms of reference, that the protagonist Marta reaches, saturate writer's prose with universal, humanistic reflections. They one more time point out versatility and philosophical complexity of the modern British novel.

Key words: memory, reminiscences, history, identity, authenticity, simulacrum.

REFERENCES

1. Barnes, J. (2018), Angliya, Angliya [England, England], available at: <http://readli.net/angliya-angliya/> (access 20.01.2018).
2. Barnes, J. (2018) Nechegoboyatsya [Nothing to Be Frightened of], available at: <http://predanie.ru/barns-dzhulian-patrik/book/203871-nechego-boyatsya/> (access 20.01.2018).
3. Barnes, J. (2018), Popugaj Flobera [Flaubert's Parrot], available at: <http://readli.net/popugay-flobera/> (access 15.01.2018).
4. Mikhed, T. (2011), Naratyvy kyl'tyrnogo prostoru: postmodernistskyj variant rekonstruktzyi natsional'noj identychnosti v romani Juliana Barnsa «Angliya, Angliya» [Narratives of cultural space: postmodern variant of reconstruction national identity in J. Barnes novel «England, England»], *Naukovi zapyski Nizyns'kogo universitetu im. Mykoly Gogolya*, Seriya: Filologichni nauky, Kn. 1. pp. 15–19.
5. Podoroga, V. K. (2018), K filosofii arkhiva [To philosophy of archive], available at: <http://index.org.ru/journal/14/podoroga1401.html> (access 26.01.2018).
6. Repina, L. (2003), Kul'turnaya pamyat' I problema istoriopisaniya (istoriographicheskkiye zametki) [Cultural memory and problem of historiography (historiographical notes)]. PreprintWP6/2003/07, GU VSHE, Moscow [in Russian].
7. Tarasova, E. and Tabak, M. i dr. (2018), Phenomen Juliana Barnsa. Kruglyj stol [Phenomenon of Julian Barnes. Round table], *Inostrannaya literatura*. 2002. Vol. 7, available at: magazines.russ.ru/inostran/2002/7/fenom.html (access 22.01.2018).

8. Faulz, J. (2002), Byt' anglichaninom, a ne britantsem. Krotovyje nory [On being English but not British (in«Wormholes»)], Makhaon, Moscow, pp. 125–138 [in Russian].
9. Funk, W. (2015), The Literature of Reconstruction: Authentic Fiction in the New Millennium, Bloomsbury Publishing, USA.
10. Guignery, V. (2009), «History in question(s)»: an interview with Julian Barnes. — Edited by V. Guignery and R. Roberts, University Press of Mississippi, Jackson, 198 p.
11. Inventing England (2018), Julian Barnes in Penelope Denning, an Interview about his novel England, England, available at: <https://www.irishtimes.com/.../inventing-england-1.190953> (access 24.01.2018).
12. Mitchell, R. (2000), Picturing the Past: English History in Text and Image, 1830–1870. By Rosemary Mitchell. Oxford Historical Monographs, Oxford University Press, Clarendon Press, Oxford, 326 p.
13. Nünning, V. (2018), The invention of cultural traditions: The construction and deconstruction of Englishness and authenticity in Julian Barnes' England, England, available at: www.julianbarnes.com/resources/archive/nunning.pdf. (access 27.01.2018)

Стаття надійшла до редакції 16 березня 2018 р.